

Foto 2. Adulte Boomvalk *Falco subbuteo*, Brecht (A), 8 mei 2009. Let op het opvallende koppatroon: donkere, matzwarte kopkap, vanaf de snalvelbasis tot in de nek. Centraal op de kop, vanaf het voorhoofd tot in de nek, zijn kleine bruinige veertjes zichtbaar tussen de overheersende zwarte kleur. Opvallende, donkere en naar verhouding vrij brede baardstreep. De kaakstreek heeft een vuilwitte kleur, met een opvallende 'tand', die als weinig maar duidelijk vanaf de donkere kopkap uitloopt achteraan in de witte kaakstreek, als een soort van tweede 'baardstreep'.

(Foto: Wout De Rouck)

laties bij een dergelijke trekvogel is het niet zo verwonderlijk dat er amper sprake is van onderlinge variatie of ondersoorten. Naast de nominaatvorm *subbuteo* is er enkel de ondersoort *streichi*, die broedt in Zuid-Oost-China. In het standaardwerk *Raptors of the World* (Ferguson-Lees & Christie) vinden we geen uitdrukkelijke vermelding over dergelijke donkere Boomvalken. Er wordt wel aangegeven dat de grondkleur van de onderdelen kan variëren van zeemkleurig tot wit, ook voor adulte vogels. Deze variatie wordt geweten aan zowel individuele als regionale variatie. Wat dat laatste betreft wordt er geen bepaald deel van het verspreidingsgebied uitdrukkelijk vermeld. Er wordt wel aangegeven dat de donkerste Boomvalken voorkomen in noordelijk Eurazië, terwijl de bleekste exemplaren in zuidelijk Azië worden gemeld. In Noordwest-Europa schijnen adulte vogels met zeemkleurige onderdelen in elk geval niet of amper voor te komen.

In de literatuur worden weliswaar donkere Boomvalken beschreven, maar het blijkt daarbij steeds om exemplaren te gaan die nog heel wat donkerder zijn dan de vogel van Brecht. Het gaat daarbij om vogels die geheel donkere onderdelen vertonen, zowel op het onderlichaam als op de ondervleugels, zonder enig spoor van een bleke grondkleur zoals dat normaal het geval is bij Boomvalk. De kop van deze donkere vogels

is volledig donker, zonder het typische koppatroon met de bleke kaken en de donkere baardstreep. Enkel onder goede belichting was bij de meeste vogels een vage schijn van het typische koppatroon zichtbaar. Afbeeldingen van dergelijke vogels zijn te zien in Corso & Monterosso (2000).

In Corso & Monterosso (2000) wordt melding gemaakt van in totaal zeven donkere exemplaren in een lokale broedpopulatie Boomvalken in eenzelfde gebied van amper 60 km² in het Sila-Gebergte in Calabrië (Zuid-Italië) in de periode 1993-1999, met daarnaast eveneens een melding van een dergelijke vogel op trek langs de Straat van Messina in Sicilië op 18 mei 1997. De zeven vogels uit Calabrië worden alle als juveniel beschreven, maar de vogel van de Straat van Messina in 1997 moet, gelet op het tijdstip, minstens een tweedejaars vogel geweest zijn. Opmerkelijk gegeven is dat de meeste van deze juveniele vogels niet de typische opvallende blekere veerranden op de dekveren vertoonden. De leeftijdsbepaling gebeurde op basis van het verse en gawe venkleed en de lichte rand van de staartveren. Interessant genoeg werd het artikel van Corso & Monterosso (2000) vervolgens in twijfel getrokken door Ristow (2004), waarbij wordt geconcludeerd dat donkere fase Eleonora's Valken niet kunnen worden uitgesloten in het geval van de beschreven Italiaanse waarnemingen. Corso &

Monterosso (2004) counteren de kritiek en blijven bij hun standpunt dat het wel degelijk om geheel donkere (juveniele) Boomvalken ging. Bepaalde kleeckenmerken wijzen daarop, zoals met name het ontbreken van contrast in de egaal donkere ondervleugel. Donkere fase Eleonora's Valken vertonen op de ondervleugel een contrast tussen donkerdere dekveren en net iets minder donkere slagpennen. Tevens werden ook de structuur en het gedrag van de vogels als doorslaggevend beschouwd. Opmerkelijk is de melding van een gelijkaardige donkere Boomvalk in Noord-Spanje in augustus 2006. Ook hier ging het om een juveniele vogel, die samen met een normaal gekleurde juveniel en twee adulte vogels werd aangetroffen bij een nestplaats. Het gedrag van deze vogels deed vermoeden dat het om een familie ging. De beschrijving van de vogel komt sterk overeen met die van de Italiaanse vogels. Zowel de bovendelen als de onderdelen waren egaal donkerbruin. Hoewel het een juveniele vogel betrof, werden de typische lichte veerranden niet waargenomen. De kop was volledig donker, met slechts een zwakke hint van een iets donkerdere baardstreep (Zuberogoitia *et al.* 2008). Meer dan het bovenstaande lijkt er uit de literatuur niet bekend te zijn over donkere Boomvalken.

Als conclusie mag worden aangenomen dat donker gekleurde Boomvalken zeer zeldzaam zijn. Adulte vogels met donkere onderdelen, of zelfs maar zeemkleurige onderdelen schijnen al helemaal een rareiteit te zijn, wat het unieke karakter van de waarneming in Brecht beklemtoont.

Potentiële verwarring met Eleonora's Valk

Diverse soorten valken delen de combinatie van donkere bovendelen, een bleek onderlichaam met donkere streping en een koppatroon dat gekenmerkt wordt door een bleke kaakstreek die contrasteert met een donkere baardstreep. Roodpootvalk *Falco vespertinus*, Boomvalk, bleke fase Eleonora's Valk en Slechtvalk *Falco peregrinus* vertonen deze kenmerken in alle of in tenminste enkele kleden. Het onderscheid tussen deze soorten is dan ook vaak geen sinecure. Hier zal enkel worden ingegaan op het onderscheid tussen Eleonora's Valk en Boomvalk. Vooral het onderscheid tussen Boomvalken en bleke fase Eleonora's Valken (ca. 75% van de populatie) kan lastig zijn. Het verschil tussen de twee soorten is in de eerste plaats gebaseerd op structuur en vorm: Eleonora's Valk is in de regel een merkbaar grotere vogel, met naar verhouding langere vleugels en een langere staart. Eleonora's Valk heeft meestal ook een meer ontspannen vliegstyl.

Foto 3. Adulte Boomvalk *Falco subbuteo*, Brecht (A), 8 mei 2009. De bovenzijde met een donkere kleur, egaal overkomende mix van oude gesleten veren met een bruingrijze schijn en verse veren met een blauwgrijze schijn. Geen duidelijk contrast tussen doffe, bruine juveniele staartpenen en slagpenen en verse, pas geruide blauwgrijze adulte veren op de mantel. Dit wijst op de adulte leeftijd van de vogel. (Foto: Wout De Rouck)

Grootte is echter in het veld moeilijk accuraat te beoordelen, en een correcte inschatting van de vorm en de vliegwijze vereist een aanzienlijke dosis ervaring en inschattingsvermogen. De herkenning van deze soorten wordt best op zoveel mogelijk (kleed)kenmerken gebaseerd. Adulte bleke

fase Eleonora's Valken vertonen een warme rossige grondkleur op het onderlichaam, die zelfs helemaal tot op de bovenborst kan doorlopen. Daardoor kunnen ze lijken op juveniele Boomvalken, maar adulte bleke Eleonora's Valken hebben eveneens een fijnere, en vaak meer ijle tekening op het

onderlichaam. Boomvalk heeft onderaan een opvallende en dikke zwarte tekening. Juvenile bleke Eleonora's Valken hebben een kenmerkende donkere eindrand langs de hele lengte van de ondervleugel, een kenmerk dat we bij Boomvalk nooit aantreffen. Aangezien jonge Eleonora's Valken, net als Boomvalken, geen slagpenen vervangen tijdens hun eerste rui in het wintergebied blijft dit belangrijke kenmerk ook in belangrijke mate geldig bij tweede kalenderjaars Eleonora's Valken (dergelijke immature vogels komen het meest in aanmerking om op te duiken als dwaalgast in noordelijk Europa). Jonge Eleonora's Valken vertonen in de regel ook enig contrast tussen de zwaar getekende dekveren en iets lichtere bases van de slagpenen. Dit alles zorgt ervoor dat jonge Eleonora's Valken een meer contrastrijke ondervleugel hebben in vergelijking met de egale, over de gehele oppervlakte zwaar getekende ondervleugel van Boomvalk. Ook in de koptekening zijn er verschillen tussen beide soorten: Boomvalk vertoont typisch een opvallende 'tand', die als weinig maar duidelijk vanaf de donkere kopkap uitloopt achteraan in de witte kaakstreek, als een soort van tweede 'baardstreek'. Eleonora's Valk heeft nooit de duidelijk rode kleur op de broekveren in contrast met de witte grondkleur op het onderlichaam, kenmerken die typisch zijn voor Boomvalken vanaf hun tweede kalenderjaar (Forsman 1999a, Forsman 1999b). De Boomvalk die op 8 mei 2009 werd

Foto 4. Bleke fase Eleonora's Valk *Falco eleonora*, Lesbos (Griekenland), 23 mei 2010. Bij deze adulte vogel valt de warme rossige grondkleur op het onderlichaam op, in contrast met de witte kaken en keel. De tekening op het onderlichaam is iets fijner dan bij Boomvalk en wordt ijler naar de buik toe. Typische tekening op de ondervleugel, met donkere dekveren die afsteken tegen blekere slagpenen. Geen zwarte 'tand' die als vanuit de kopkap uitloopt in de witte kaakstreek. (Foto: Raymond De Smet)

Foto 5. Donkere fase Eleonora's Valk *Falco eleonora*, Lesbos (Griekenland), 23 mei 2010. De typische vorm van een Eleonora's Valk, met langere, relatief bredere vleugels en een langere staart. Donkere vogels vertonen geen streping op het onderlichaam en geen donkere kopkap die afsteekt tegen een bleke kaak. (Foto: Raymond De Smet)

geringd in Brecht lijkt op het eerste zicht een aantal kenmerken van Eleonora's Valk te vertonen, maar bij nader inzicht klopt er één en ander niet. De vogel heeft het koppatroon van een Boomvalk, met een opvallende 'tand' die uitsteekt in de bleke kaakstreep. De blauwgrijze veren op de bovenzijde zijn typisch voor Boomvalk. De sterke en dikke streping op het onderlichaam wijst eveneens op Boomvalk. Als sluitstuk zijn er de afmetingen, die duidelijk passen op Boomvalk en niet op Eleonora's Valk. Volgens de literatuur heeft Eleonora's Valk een vleugellengte van 300-335 mm voor mannetjes en 310-366 mm voor vrouwtjes. De staartlengte bedraagt 156-210 mm voor mannetjes en 164-210 voor vrouwtjes. Voor Boomvalk bedraagt de vleugellengte 237-279 mm voor mannetjes en 248-286 mm voor vrouwtjes. De staartlengte bedraagt 116-143 mm voor mannetjes en 164-210 voor vrouwtjes (Ferguson-Lees & Christie 2001).

Mocht de vogel van Brecht enkel in het veld zijn waargenomen, zonder de detailfoto's die nu ter beschikking zijn, dan zou het risico dat deze vogel voor een bleke fase Eleonora's Valk zou zijn versleten reëel zijn geweest. Het moge duidelijk zijn dat dit kleeft bij een Boomvalk uitzonderlijk is. Desalniettemin moet deze waarneming een signaal zijn dat er niet licht mag worden omgesprongen met waarnemingen van Eleonora's Valk in noordelijk Europa.

Dergelijke vogels zullen in de regel enkel voor aanvaarding in aanmerking kunnen komen mits een gedetailleerde beschrijving, bij voorkeur ondersteund door goede foto's. In de regel wordt de herkenning van donkere fase Eleonora's Valk niet als een groot probleem ervaren. Verwarring met Woestijnvalk *Falco concolor* is een voor de hand liggende valkuil, maar omdat het broedgebied van de laatste soort beperkt is tot het Midden-Oosten en Noord-Oost-Afrika is het onderscheid tussen Eleonora's Valk en Woestijnvalk amper relevant in een Europese context. Op basis van de hoger vermelde waarnemingen uit Italië en Spanje blijkt dat rekening moet worden gehouden met volledig donkere Boomvalken, zij het dat het voorkomen van zulke exemplaren zeer zeldzaam lijkt te zijn. Hoewel slechts gebaseerd op een zeer beperkt aantal vogels moet het onderscheid tussen volledig donkere Boomvalken en donkere fase Eleonora's Valken toegespitst worden op vorm en structuur van de vogels (zie beschrijving hiervan bij het onderscheid tussen Boomvalk en bleke fase Eleonora's Valk), en daarnaast op details in het verenkleed. Het vage doorschemeren van het typische koppatroon van Boomvalk (een schijn van baardstreep lichtjes contrasterend met iets donkere kopkap, zichtbaar onder goede belichting) lijkt belangrijk te zijn, evenals de egaal donkere ondervleugel. Dit laatste staat in tegenstelling tot het gebruikelijke

contrast dat bij donkere fase Eleonora's Valken op de ondervleugel zichtbaar is tussen de slagpennen en de donkerdere dekveren. Voor zover bruikbaar als veldkenmerk wordt ook de vorm en de structuur van de snavel aangehaald als onderscheidend kenmerk: Eleonora's Valk heeft een krachtiger overkomende snavel, met een diepere basis dan Boomvalk (Forsman 1999, Corso & Monterosso 2004).

Dankwoord

Hartelijk dank aan alle mensen die bijdroegen tot het schrijven van dit artikel. In de eerste plaats ringer Jos Cox voor zijn doorgedreven ringwerk en het ter beschikking stellen van de gegevens. Wout De Rouck wordt bedankt voor het ter beschikking stellen van zijn foto's van de vogel. Joris Elst wordt bedankt voor het mij attent maken op de ringvanst van deze vogel en voor het verzamelen van informatie over de omstandigheden van vangst. Marieke Berkvens en Michel Louette leverden nuttig opmerkingen als referee. Dick Forsman, Andrea Corso en Rob Bijlsma stelden graag hun uitgebreide expertise ter beschikking.

Wouter Faveyts,
Moerbekeplein 24 bus 1,
B- 9500 Geraardsbergen
wouter.faveyts@telenet.be

Referenties

- Bijlsma R. 1980. *De Boomvalk*. Kosmos, Amsterdam
- Bijlsma R. 1993. *Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels*. Schuyt & Co. Haarlem.
- Chapman A. 1999. *The Hobby*. Arlequin Press, Chelmsford
- Ferguson-Lees J. & D.A. Christie 2001. *Raptors of the World*. Helm, London
- Corso A. & G. Monterosso 2000. Eine unbeschriebene dunkle Variante des Baumfalken *Falco subbuteo* und ihre Unterscheidung vom Eleonorenfalken *F. eleonora*. *Limicola*. 14. 209-215
- Corso A. & G. Monterosso 2004. Further comments on dark Hobbies in southern Italy. *British Birds*. 97. 411-414
- Faveyts W. & K. Moreau 2009. Een vroeg broedgeval van Boomvalk *Falco subbuteo*, met aandacht voor herkenning van verschillende leeftijdsklassen. *Natuur.oriolus*. 75(1): 1-4
- Forsman D. 1999a. *The Raptors of Europe and the Middle East*, T&AD Poyser, London
- Forsman D. 1999b. Identification of Eleonora's Falcon. *Alula* 10(4): 122-126
- Ristow D. 2004. Exceptionally dark-plumaged Hobbies or normal Eleonora's Falcons? *British Birds*. 97. 406-411
- Zuberogoitia I., I. Castillo, A. Azkona, A. Iraeta, L. Astorkia, J. Ellorriaga & J.A. Martinez 2008. New evidence of dark Hobbies. *British Birds*. 101. 207-208

Samenvatting – Abstract - Résumé

Op 8 mei 2009 werd op het Groot Schietveld te Brecht (A) een bijzonder donkere Boomvalk *Falco subbuteo* gevangen. In dit artikel wordt in de eerste plaats dit bijzondere geval beschreven. Vervolgens wordt dieper ingegaan op het voorkomen van donkere Boomvalken. Tot slot wordt ook aandacht besteed aan de mogelijke verwarring van Boomvalk met Eleonora's Valk *Falco eleonora*.

Ring capture of a dark Hobby *Falco subbuteo* in Brecht in May 2009

On 8 May 2009 an unusually dark Hobby *Falco subbuteo* was captured on the Groot Schietveld in Brecht (A). This article first describes this unusual event. Subsequently more detailed information

is given about the occurrence of dark Hobbies. Finally attention is drawn to the possible confusion of the Hobby with Eleonora's Falcon *Falco eleonora*.

Recapture d'un Faucon hobereau *Falco subbuteo* sombre à Brecht en mai 2009

Le 8 mai 2009, un Faucon hobereau *Falco subbuteo* très sombre a été capturé au Groot Schietveld à Brecht (A). Cet article décrit d'abord ce cas particulier. Ensuite, nous examinons l'apparition de Faucons hobereaux de couleur sombre. Enfin, nous essayons de démêler la confusion possible avec le Faucon d'Éléonore *Falco eleonora*.